

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

AZ ARTISTAEGYESÜLET TÖRTÉNETE* (2. rész)

Írta: Kovács Andor a Magyarországi Artista Egyesület titkára

A „Vulkán” asztaltársaság pontos címe így hangzott: „Humanitaere Artisten Tischgesellschaft Vulkán”. Megalakulásának pontos ideje vitás; legjobb tudomásunk szerint 1896-ban alakult meg: az „Artist” és a „Vulkán” között tehát körülbelül hét-nyolc hónapi időköz állapítható meg. A „Vulkán” elnöke Pfeiffer Mór komikus volt, a „Folies Caprice” tagja. A vezetőség tagjai között elsőrangú, sőt ma is előkelő pozíciót betöltő művészekkel találkozunk. Helyettes elnök: Steiner Ferdinánd, akit már az „Artist” idejében előnyösen ismertünk meg. Másodelnök (ezt az állást szintén akkor kreálták) Troppauer Ármin, kiváló német komikus, ellenőr: Glinger, a nagyszerű bohózatíró lett, aki társával, Tausziggal európai híre tett szert. Pénztárnok Rott Sándor, a legnagyobb magyar artistaszínész. Bizalmiférfiak: Schorr, lengyel énekes (a Romer trio megalapítója), továbbá Springer Ármin, a jeles német színész, a Herzmann orfeum tagja. Előadó: Martini Mihály komikus, végül jegyzőkönyvvezető: Kelényi, artistabarát, privát ember. A „Vulkán” célja ugyanaz volt, mint az „Artist”-é: a jótékonyosság gyakorlása. A régebbi gyakorlat alapján bevált dolgokat itt is meghonosították, de igyekeztek mindent kiszélesíteni, altruista szempontból tökéletesíteni és komolyabb színezetet adni ennek a tömörülésnek. Itt is divott a büntetéskiszabás, amely nemcsak mulatságos jelenetekre és a kedélyesség növelésére adott alkalmat, de anyagi szempontból is jelentős tényező volt. Az artista leleményesség kifogyhatatlan a kedves ötletekben; a legfantasztikusabb dolgokat eszelték ki, csak hogy bevasalhassák a büntetéspénzeket. Pl. egyik héten csak balkézrel volt szabad a poharat a szájhoz emelni, aki erről megfélemedezett, 4 krajcár büntetést fizetett. A következő héten ismét mást eszeltek ki: a köszönésnek ezt a szórendjét: Jó estét uraim! aki nem ezt mondta, vagy felcserélte a szavakat, öt krajcárt fizetett. A Löffelman-féle vendéglőben (az Operaház mellett) jöttek össze esténként, volt azonban hivatalos napjuk is hetenként egyszer, amikor a fontosabb teendőket vitatták meg. Az asztaltársaság életének egyik legfontosabb momentuma volt a szegény artistagyerekek felruházása karácsony ünnepén. Az egész pénzt erre a nemes célra szánták. A „Vulkán”-nak már jelvénye is volt; alakja pajzsszerű, három részre osztva – piros, fehér, zöld mezőt alkotott. A fehér mezőn aranybetűkkel díszelt a név: „Vulkán”. Vitás még ma is, honnan eredt ez a szó, és mennyiben hozható összefüggésbe az artistaság fogalmával; egyesek úgy magyarázzák, hogy az artista vándoréletre kárhoztatott lény, nincs nyugalma, az élete háborúság, – vulkán. A Löffermann vendéglőből később az Opera-kávéház emeletére tették át helyiségüket. A „Vulkán” védnöke Herzmann Károly, a híres orfeum-igazgató volt, akinek számtalan kedves ötlete, jó szíve és gavalléros gondolkozása nagy erkölcsi és jelentékeny anyagi hasznot biztosított az artisták e kedves tömörülésének. Az ő nevéhez fűződik pl. az élőképek találmanya, amely a következő volt: Az elnök hármat számolt: 1, 2, 3 és mindenkinek abban a pózban kellett maradnia, ahogy éppen volt! Aki mozgott, nevetett, vagy megváltoztatta sajátos pózát, büntetést fizetett. Kedves volt az a tréfa is, amely abból állt, hogy váratlanul asztalnál ülők kezébe adtak valamit, aki megijedt, kiabált, vagy leejtette a tárgyat, büntetést fizetett. Voltak továbbá humoros elnökválasztások is; ezeknek az ötletes, farsangi tréfákra emlékeztető dolgoknak a színhelye rendszerint a Herzmann orfeum volt. Egy ízben tréfából Chorini Richardot, a Mandl-mulató komikusát akarták elnökké választani és tekintve azt, hogy ő polgári foglalkozására nézve asztalos volt, stilszerűen gyaluforgácsból csináltak jelvényeket, feldíszítették ugyancsak gyaluforgáccsal az orfeum páholyát, aztán testületileg vonultak a Mandl-mulatóba és diadalmenetben hozták el őt. A jövedelem oroszlátrészét a büntetéspénzekből hozták össze, de az első jelentékenyebb pénzt Herzmann igazgató jóvoltából kapták, aki saját orfeumában előadást rendezett a társaság céljaira. Színre került többek közt a híres, régi darab: „Egy pohár víz” Herzmann, Schindlerné Gizella és Josefina Ernst, jelenleg dr. Glasz Marcellné közreműködésével. E jótékony előadás jövedelme nyolcszáz forint volt és ekkor alakult meg a Herzmann-orfeum házi asztaltársasága „Theresien Tischgesellschaft” cím alatt, amely röviddel megalakulása után

szintén beolvadt a „Vulkán”-ba. A Vulkán 1897 február hó 25-én diszkrétén félreállott, hogy átadja helyét a tulajdonképeni Artista Egyesületnek, amely „Budapesti Artista Egyesület” néven hivatalosan 1897 június hó 7-én alakult meg. Alakuló közgyűlése a Somossy-orfeum kávéházában volt. Az akkori igazgatók, zenészek, karmesterek, artisták színe-java jelen volt, az ülést Rott Sándor nyitotta meg és elmagyarázta a jelenlevőknek, hogy mennyire szükséges és az artisták életérdeke, hogy rendes szervezetbe tömörüljenek, amelynek nincs hevenyészett, ad hoc asztaltársaság jellege, hanem, amely kifelé, társadalmilag is tekintélyt kölcsönöz az artistavilág számára. Beszámolt továbbá az előkészítő munkálatokról és ajánlotta, hogy az alakuló közgyűlés elnökévé Leitner Henriket, a „Folies Caprice” igazgatóját válasszák meg. Jegyzőnek: Fischer Mórt, az „Imperial” akkori igazgatóját ajánlotta: A közgyűlés mindkettőt közfelkiáltással meg is választotta. A jelenvoltak elhatározták, hogy megalakítják a budapesti artista egyesületet. Az elnök tehát – egyhangú felkiáltással – Leitner Henrik lett. A vezetőség a következőkből állott: Elnök: Herzmann Károly, pénztárnok: Rott Sándor, ellenőr: Steiner Ferdinánd, titkár: Fischer Mór, gazda: Martini Mihály. Az első választmány tagjai: Schönberg, Glinger Adolf, Pfeiffer Mór, Mandl Albert igazgató, Schindler József karmester, Grossmann József, Fisch Ferenc varieté igazgató, Müller József és Aalbach Jaques lettek. A pótválasztmány tagjai: Skokk Emil, Maurice Károly (később Triesztben igazgató), Ziegler Gyula, Troppauer Hermann, Baumeister Károly és Grünecker Ferdinánd (jelenleg bécsi komikus). Az elnök előterjeszti az előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabályok tervezetét és azt teljes terjedelmében felolvastatja. A közgyűlés kiindulási alapul elfogadja ezt a tervezetet. Az elnök ezután elrendeli a pontonkénti felolvasását, melyet szintén egyhangúlag fogadnak el, továbbá kijelenti, hogy ezek az alapszabályok sürgősen felterjesztendők a m. kir. Belügyminiszterhez jóváhagyás végett! Ezek után a felsorolt vezetőség megválasztása következett. A Budapesti Artista Egyesület második közgyűlését 1897 október hó 18-án tartotta a Herzmann-orfeumban. E gyűlés jegyzőkönyvéből örömdetesen konstatálható, hogy a hivatalos nyelv itt már magyar volt, – ellentétben az eddigi jegyzőkönyvek németnyelvű stylizálásával. E rendkívüli közgyűlés kimagasló mozzanatai a következőkben foglalhatók össze: Herzmann Károly másodelnök elfoglalja az elnöki széket, a választmány lemond és kimondják a tisztújítás megejtését. A választás megejtése után Martini Mihály, a szavazatszedő-bizottság nevében kihirdeti a következő eredményt: Elnök egyhangúlag Szekula Hugó lett, másodelnök Schönberg R. A., titkár: Aalbach Jaques, pénztárnok: Rott Sándor, ellenőr: Baumeister Károly, gondnok: Glinger Adolf. – Herzmann Károly köszönetet mond úgy a saját, mint a választmány nevében és átadja az elnöki tisztet a bizottság által odahozott Szekula elnöknek. Fischer Mór üdvözli az elnököt a közgyűlés nevében, elnök köszönetet mond és kijelenti, hogy nagy lelkesedéssel igyekszik a beléje helyezett bizalomnak megfelelni. E közgyűlés részletezése azért lényeges, mert az akkor még zsenge egyesület nagy humánus és szociális érzékéről tett tanúságot és sok olyan üdvös eszmét vetettek fel, melyek – sajnos, – még ma is aktuálisak, mert különböző nehézségek miatt még mindig nem kerültek tető alá. Ha böngésszük ezeket a megsárgult jegyzőkönyveket, örömteljes meglepetéssel tapasztaljuk, hogy férfiaság és erkölcsi érzés tekintetében már akkor köszikla volt az artisták egyesülete, melyre építeni lehetett! Ha voltak is bajok, zökkenések e huszonöt év alatt, de az öserő, az egyesület életrevalósága bebizonyult s ezért elsősorban az akkori vezetők emlékét kell körülvennünk soha el nem múló tiszteletünk babérleveleivel. Íme, már 1897-ben interpellál Fischer Mór, a Kelet-Ruméliában működő artistanők lehetetlen erkölcsi és anyagi helyzetéről, ezzel kapcsolatban Aalbach, a nagyműveltségű, világlátott, altruista érzésű művész, az artisták magyarországi helyzetébe világít bele kíméletlen, de igazságon alapuló tények felsorolásával. És itt álljunk meg egy percre! Lángoló lelkesedéssel beszél az artistaélet purifikálásáról és indítványozza, hogy csakis olyan artisták legyenek alkalmazhatók, akik képességeiket igazolják. És most jön a java: a jövő zenéje, mely ma is leghőbb óhaja, legforróbb vágya artistáinknak! Szekula elnök határozatképpen kimondja, hogy a választmány megbízza, hogy a nyugdíjalap és a nyugdíjintézet létesítésére irányuló lépéseket azonnal tegyék meg. – A szaklap ügye is itt dűlt el egyelőre; Aalbach indítványára elfogadják az „Internationale Artisten Revue”-t az egyesület hivatalos lapjának. A „ma” minden baja, hibája meg volt már akkor is, mindez, úgy látszik, örök emberi, az élet ismétli önmagát. A feljegyzésre méltó csak az, hogy már akkor – egy könnyebb, szerencsésebb korszakban is – felismerték és orvosolni igyekeztek e nagy horderejű dolgokat.

E közgyűlés egyik legtöbb vitára alkalmas pontja – Fischer Mór felszólalása volt az ügynökök visszaéléséről, a helybeli engedélyek (licensek) körül tapasztalható nehézségekről és ennek eredményeképp határozatilag kimondják, hogy azonnal informálni kell az illetékes hatóságokat, az ügynökök működése, az engedélyekkel való visszaélések és a fogyasztási kényszer megszüntetése ügyében. Mindezen üdvös reformok koronájaképp kötelességévé akarják tenni minden az országban működő artistának az egyesületi tagságot, a büntetéspénzeknek az egyesület egyik alapja javára való fordítását és Szekula elnök indítványára egy népszámlálás elrendelését. A viszonyok nehézsége, az emberi gyarlóság, a mindenütt orvul támadó rosszakarat gátat vetettek e sok szép eszme testté válásának s a kórnak, mely az ifjú egyesület erős testét megtámadta, már külső jelei is mutatkoztak az 1998 december 1-én megtartott közgyűlésen! Martini Mihály titkári és pénztári beszámolójában szomorúan utal arra, hogy az egyesület, amely oly szépen indult, nagy hanyatlást mutat úgy erkölcsi, mint anyagi tekintetben. Kijelentette azonban, hogy komoly munkával, kitartással még fenttartható, sőt fel is virágoztatható, az összes vagyon ugyanis ekkor már csak 103 forint 4 krajcár volt. A magyar artisták soha eléggé nem hangoztatható és számtalanszor bebizonyosodott hazafias érzése, kegyelete, királyhűsége a következő jelentésből is megállapítható: Őfelsége, néhai Erzsébet királyné emlékére emelendő szobor javára tartott előadás tiszta jövedelme 456 forint volt! Végül be kell számolnunk a magyar átokról, a széthúzás szelleméről is, mely még ma is árnyékként követi az egyesület minden lépését! Az egyhangúlag megválasztott, diadalukban vállalkra emelt Szekulát minősíthetetlen módon megtámadják és súlyos vádakkal illetik! Hogy nem törődik az egyesület érdekeivel, megkönyékezhető stb! Azt hiszem, a mai nemzedék számára is ismerős hangok ezek! A kéz Jákobé ma is, csak a hang Ézsaué. Ez a mérgezett, demagóg szellem uralta akkor is a tömeglelket. Fölemelni, azután eldobni, legázolni! Mert okot erre mindig lehet találni; tökéletes vezetőség nincs, minden egyes embernek eleget tenni nem lehet! Minden elmúlik! Siker, dicsőség, elismerés, csak a tagadás szelleme örök, mert Madách szerint: hol a tagadás lábát megveti, a világokat meg fogja dönteni!

*Békásy Jenő és Seidl Albert (szerk.) *Jubileumi Album 1897-1922* Kiadja a Magyarországi Artista Egyesület 25 éves fennállásának emlékére (4-26. o.)

megjelenik minden negyedévben